

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد نورآباد ممسنی
دانشکده تحصیلات تکمیلی

رشته تحصیلی: حقوق
گرایش: خصوصی

عنوان:

تحلیل فقهی حقوقی شرط منع فرزند آوری در نکاح در حقوق ایران، فقه اهل سنت و فقه امامیه

پژوهشگر:

درنا جعفری

هیأت داوران:

استاد راهنما: دکتر عبدالله بهمن پوری

داور: دکتر عاصم محمدی

داور دکتر محمد باقر فیجان

بسمه تعالی

تعهدنامه ی اصالت پایان نامه/رساله

این جانب درنا جعفری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته/دکتری حرفه ای/دکتری تخصصی در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ ۱۳۹۸/۴/۲۶ از پایان نامه/رساله ی خود با عنوان تحلیل فقهی حقوقی شرط منع فرزند آوری در نکاح در حقوق ایران، فقه اهل سنت و فقه امامیه با کسب نمره ی ۱۷/۷۵ با درجه بسیار خوب دفاع نموده ام، بدین وسیله متعهد می شوم

۱) این پایان نامه/رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط این جانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه ی موجود، نام منبع به کار رفته و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه/رساله پیش از این برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارایه نشده است.

۳) چنان چه پس از فراغت از تحصیل قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه ی معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را بگیرم.

۴) چنان چه در هر زمانی خلاف موردهای بالا ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با این جانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: درنا جعفری

تاریخ و امضا

واگذاری حقوق

کلیه حقوق برگرفته از نتایج ابتکارات و نوآوری های این پایان

نامه متعلق به دانشگاه آزاد اسلامی واحد ممسنی است.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد نورآباد ممسنی

دانشکده تحصیلات تکمیلی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.A»

رشته تحصیلی: حقوق

گرایش: خصوصی

عنوان:

تحلیل فقهی حقوقی شرط منع فرزند آوری در نکاح در حقوق ایران، فقه اهل سنت و فقه امامیه

استاد راهنما:

دکتر عبدالله بهمن پوری

پژوهشگر:

درنا جعفری

تابستان ۱۳۹۸

تقدیم به:

ماحصل نوشته‌های خود را تقدیم می‌کنم به دخترم زیباترین بهانه زندگی من است.

پاسکزاری

خداوند! چه مجید است نام تو در تمامی جهان سرآغاز، پاس تو کویم که تحت آموزگار
منی، و پاس که مرا فرصت و توان تعلم عطا فرمودی لازم میدانم، تقدیر و پاس
خالصانه خود را از تمام اساتید به جا آورم. که به جای اندیشه ها، اندیشیدن را به من
آموختند و در علم، همچون بارانند و هیچگاه نمی پرسند این جامهای تری از آن کیست.
دکتر عبدالله بهمن پوری که با جراحی آراسته به خلوص و تواضع علمی، از کوچکترین
راهنمایی در انجام پژوهش دریغ نورزیدند و همیشه خود را مدیون محبت ایشان میدانم که
انسان شریف و بزرگوارانند.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

چکیده..... ۱

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه..... ۳

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۵

۱-۳- اهداف تحقیق..... ۷

۱-۳-۱- اهداف علمی..... ۷

۱-۳-۲- اهداف کاربردی..... ۷

۱-۴- سئوالات..... ۷

۱-۴-۱- پرسش اصلی..... ۷

۱-۴-۲- پرسش های فرعی..... ۷

۱-۵- فرضیات..... ۸

۱-۵-۱- فرضیه اصلی..... ۸

۱-۵-۲- فرضیه های فرعی..... ۸

۱-۶- سوابق تحقیق..... ۸

۱-۷- روش تحقیق..... ۹

۱-۸- سازماندهی تحقیق..... ۹

فصل دوم:

مفاهیم و مبانی نظری تحقیق

۱۲	۱-۲- مفاهیم تحقیق.....
۱۲	۱-۱-۲- مفهوم نکاح.....
۱۲	۱-۱-۲- ۱- مفهوم لغوی.....
۱۳	۱-۱-۲- ۲- مفهوم حقوقی نکاح.....
۱۵	۱-۱-۲- ۳- اقسام نکاح.....
۱۵	۱-۱-۲- ۱- نکاح دائم.....
۱۶	۱-۱-۲- ۲- نکاح منقطع.....
۱۶	۱-۱-۲- ۴- تفاوت های بین عقد نکاح دائم وموقت.....
۱۸	۱-۲- ۲- مفهوم زوج و زوجه.....
۱۸	۱-۲- ۱- مفهوم لغوی.....
۱۹	۱-۲- ۲- مفهوم اصطلاحی.....
۲۰	۱-۲- ۳- مفهوم شرط.....
۲۰	۱-۲- ۳- ۱- مفهوم لغوی.....
۲۰	۱-۲- ۳- ۲- مفهوم اصطلاحی.....
۲۲	۱-۲- ۳- ۳- انواع شرط.....
۲۳	۱-۲- ۳- ۳- ۱- شروط صحیح.....
۲۴	۱-۲- ۳- ۳- ۲- شرایط صحت شرط.....
۲۴	۱-۲- ۳- ۳- ۳- شروط غیرسائغ.....
۲۶	۱-۲- ۴- مفهوم فرزند آوری.....
۲۶	۱-۲- ۴- ۱- مفهوم لغوی.....
۲۷	۱-۲- ۴- ۲- مفهوم اصطلاحی.....

۲۷	۲-۱-۵- مفهوم استیلا
۲۷	۲-۱-۵-۱- در فقه امامیه
۲۸	۲-۱-۵-۲- در فقه اهل سنت
۲۸	۲-۲- اهمیت فرزند آوری
۳۰	۲-۲-۱- فرزند آوری یک حکم است
۳۱	۲-۲-۲- فرزند آوری یک حق است
۳۲	۲-۳- مقتضای ذات عقد و اطلاق عقد نکاح
۳۳	۲-۳-۱- مقتضای ذات عقد
۴۰	۲-۳-۱-۱- معیار عرفی
۴۱	۲-۳-۱-۲- معیار قانونی
۴۱	۲-۳-۱-۳- معیار آثار مستقیم انشاء
۴۲	۲-۳-۲- مقتضای اطلاق عقد
۴۲	۲-۳-۳- معیار تشخیص مقتضای عقد
۴۴	۲-۳-۴- اقتضای ذات نکاح
۴۶	۲-۴- مقتضای ذات عقد نکاح
۵۱	۲-۵- منع فرزند آوری
۵۲	۲-۵-۱- شروط منع فرزند آوری
۵۲	۲-۵-۱-۱- شرط فعل
۵۲	۲-۵-۱-۲- شرط صفت
۵۳	۲-۵-۱-۳- شرط نتیجه
۵۳	۲-۵-۲- اشکال مختلف شرط منع فرزند آوری

۶-۲-جایگاه فرزندآوری در قلمرو تاریخ..... ۵۴

فصل سوم:

منع فرزند آوری در فقه (اهل سنت و امامیه)

۱-۳-الزام به فرزند آوری در آیات و روایات..... ۵۸

۱-۱-۳- فرزندآوری در آیات..... ۵۹

۲-۱-۳- فرزند آوری در روایات..... ۶۰

۲-۳- اعتبار شرط منع فرزندآوری در فقه..... ۶۲

۳-۳- عدم فرزندآوری در آرای فقیهان امامیه..... ۶۳

۱-۳-۳- حرمت عزل..... ۶۳

۱-۱-۳-۳- قائلین به عزل..... ۶۴

۱-۱-۳-۳- روایات..... ۶۴

۲-۱-۳-۳- اثبات دیه دلیل تحریم..... ۶۵

۲-۱-۳-۳- قائلین به جواز عزل..... ۶۵

۱-۲-۳-۳- فرزند آوری مقتضای اطلاق عقد نکاح نیست..... ۶۵

۲-۲-۳-۳- فرزند آوری مقتضای اطلاق عقد نکاح است ولی این حق فقط به زوج اختصاص دارد..... ۶۶

۳-۲-۳-۳- فرزند آوری مقتضای اطلاق عقد نکاح است و این حق به هر دو زوجین تعلق دارد..... ۶۸

۱-۳-۲-۳- آیه ۲۳۳ سوره بقره..... ۶۹

۲-۳-۲-۳- قاعده تسلیط..... ۷۰

۳-۳-۲-۳- اصالت برائت از وجوب حق دیگری..... ۷۱

۴-۲-۳-۳- نظریه چهارم..... ۷۱

۲-۳-۳- عقیم سازی از منظر فقه امامیه..... ۷۳

۷۳	موافقین ۱-۲-۳-۳
۷۴	استدلال به قرآن برای تحریم عقیم سازی ۱-۱-۲-۳-۳
۷۵	استدلال بر حرمت عقیم سازی از راه وجوب دیه ۲-۱-۲-۳-۳
۷۶	استدلال بر حرمت عقیم سازی از راه ممنوعیت اضرار نفس ۳-۱-۲-۳-۳
۷۸	شرط عدم فرزند آوری ۳-۳-۳
۷۹	صحت شرط عدم فرزند آوری ۱-۳-۳-۳
۷۹	شرط عدم فرزند آوری در نکاح دائم ۲-۳-۳-۳
۸۰	شرط عدم فرزند آوری دائمی در نکاح دائم ۱-۲-۳-۳-۳
۸۱	شرط عدم فرزند آوری برای مدت محدود در نکاح دائم ۲-۲-۳-۳-۳
۸۲	شرط عدم فرزند آوری در نکاح منقطع ۳-۳-۳-۳
۸۵	ممانعت از فرزندآوری در صورت اطلاق عقد نکاح ۴-۳-۳
۸۵	دیدگاه فقه اهل سنت در عدم فرزند آوری ۴-۳
۸۶	قضای شهوت و فرزند آوری ۱-۴-۳
۸۷	حرمت عزل ۲-۴-۳
۹۱	فقه حنفیه ۱-۲-۴-۳
۹۱	فقه مالکیه ۲-۲-۴-۳
۹۲	فقه حنبلیه ۳-۲-۴-۳
۹۲	فقه شافعیه ۴-۲-۴-۳
۹۳	دیه حشفه ۳-۴-۳

فصل چهارم:

منع فرزند آوری در حقوق

۹۶	۴-۱-شرط عدم استیلااد به صورت شرط فعل.....
۹۷	۴-۲-اعتبار شرط منع فرزندآوری در حقوق موضوعه.....
۱۰۰	۴-۲-۱-اعتبار شرط منع فرزندآوری در سیاست های کلی جمعیتی.....
۱۰۱	۴-۲-۲-سیاستهای جمعیتی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی.....
۱۰۳	۴-۳-آثار شرط منع فرزندآوری.....
۱۰۵	۴-۳-۱-تغییر برخی از احکام و آثار عقد نکاح در نتیجه درج شرط منع فرزندآوری.....
۱۰۶	۴-۳-۲-ضمانت اجرای شرط منع فرزندآوری.....
۱۰۷	۴-۳-۲-۱-ضمانت اجرای مدنی.....
۱۰۷	۴-۳-۲-۱-۱-اجبار متعهد به انجام تعهد.....
۱۰۸	۴-۳-۲-۱-۲-پرداخت خسارت.....
۱۱۰	۴-۳-۲-۱-۳-فسخ نکاح.....
۱۱۱	۴-۳-۲-۱-۴-ایجاد حق طلاق.....
۱۱۲	۴-۳-۲-۱-۵-اجرت المثل.....
۱۱۳	۴-۳-۲-۱-۶-عسر و حرج.....
۱۱۶	۴-۳-۲-۱-۷-تنصیف اموال.....
۱۱۶	۴-۳-۲-۱-۷-۱-عدم تقاضای طلاق از ناحیه زوجه.....
۱۱۷	۴-۳-۲-۱-۷-۲-عدم خطای زوجه.....
۱۱۹	۴-۳-۲-۱-۷-۳-مقرری ماهیانه.....
۱۲۰	۴-۳-۲-۲-ضمانت اجرای کیفری.....

فصل پنجم:

نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵- نتیجه گیری.....	۱۲۱
۲-۵- پیشنهادات.....	۱۲۳
منابع و ماخذ.....	۱۲۴
چکیده انگلیسی.....	۱۳۱

چکیده

عقد نکاح از جمله عقودی به شمار می آید که در بر دارنده مسایل حقوقی فراوانی است شروط ضمن عقد نکاح که بسیار مهمتر از شرایط اساسی نکاح هستند، موجب شده که این مساله همواره محل بحث میان حقوقدانان باشد. یکی از مسائل چالش برانگیز برای زوجین جوان در عصر کنونی، که گاهی منجر به بروز اختلافات عمیقی فی مابین آن ها می گردد، موضوع داشتن یا نداشتن فرزند است. فرزندآوری که در فقه نیز به عنوان شرط عزل یا عدم استیلا مطرح میگردد. به اساس این که فرزندآوری و به طور کلی نزدیکی را، جزء مقتضای ذات عقد نکاح به حساب آوریم یا خیر، نظریات مختلفی در مورد صحت یا عدم صحت این شرط بیان شده است. شرط منع فرزندآوری معمولاً به صورت شرط فعل منفی مادی است که ضمانت اجرای آن به مانند شروطی از این دست میتواند اجبار به انجام تعهد، پرداخت خسارت ایجاد حق فسخ و یا ایجاد حق طلاق یا هر ضمانت اجرای مورد توافق دیگری باشد. موضوع شرط فرزندآوری و عدم آن میان زوجین نه در قانون به صراحت مطرح شده و نه در متون فقهی در مورد آن بحث و گفتگو شده است و به علاوه به نحو قطعی در خصوص آن تصمیمی اتخاذ نشده است. با این حال، دیدگاه های متفاوت فقیهان درباره فرزندآوری و جایگاه آن در قلمرو نکاح در ذیل مباحث « کراهت عزل بدون شرط و رضایت زن در عقد دائم » و « عیوب مجوز فسخ نکاح » به طور پراکنده مطرح گردیده است. فرزندآوری در نظام فقه اسلامی، اعم از امامیه و اهل سنت، مطلوب و ضروری است، اما با توجه به اوضاع و احوال کنونی جامعه و تغییرات حکم حکومتی در فرزندآوری و مهار جمعیت، لازم است حکم فرزندآوری و اختلاف میان امامیه و مذاهب اهل تسنن در این باره تبیین شود. در بررسی تطبیقی فرزندآوری می بینیم که اهل سنت، هم عالمان قبل از شاطبی همچون ابواسحاق شیرازی، امام الحرمین، غزالی، و هم فقیهان بعد از شاطبی، خاصه عالمان معاصر، در استنباطات فقهی و تأملات اجتهادی در نصوص، قائل به احتساب حفظ نسل به عنوان مقاصد شریعت هستند. برخی عالمان امامیه نیز با نظر به هدفمندبودن شریعت و قبول امکان استخراج مقاصد شریعت از اوضاع حالی و مقالی نصوص و با استعانت از بنای عقلا و دیگر طرق به نحو غیرمصرح، فرزندآوری را از مقاصد شریعت می دانند. فرزندآوری به عنوان یکی از ساحت های تحقق و تعیین حفظ نسل نزد فقیهان فریقین دارای مصلحت است که اعم از ملزومه و غیرملزومه است. حال این پژوهش در نظر دارد به بررسی عدم شرط فرزندآوری در حقوق ایران، فقه اهل سنت و امامیه پرداخته و حدود آن را مشخص نماید.

کلید واژه: فرزندآوری، شرط فرزندآوری، فقه های اهل سنت، فقه های امامیه، حقوق ایران.

فصل اول:

کلیات تحقیق

ازدواج پیمانی مقدس است ولی در این عقد پاک و تعالی بخش نیز اصول مربوط به قراردادها و مسائل راجع به حقوق تعهدات همانند سایر عقود که در عرصه ی اقتصادی برقرار است جاری می باشد. یکی از کارکردهای خانواده، بقای نسل، حفظ جمعیت و نوع انسانی در بلاد و کشورهای متبوع است. باروری علاوه بر تأثیر در تنظیم جمعیت، در بقا و تحکیم خانواده، تقویت روابط عاطفی و پیوستگی خانوادگی و فامیلی و در نهایت احساس خوشبختی و ارضای شوق و میل به بقا و جاودانگی تأثیرگذار است.

یکی از این مسائل در خصوص شروط ضمن عقد نکاح است که از برخی جنبه ها دارای مقررات مشترکی با سایر قراردادها است و از برخی جنبه های دیگر با آن متفاوت است. شروط ضمن عقد نکاح ممکن است شامل هر تعهدی از سوی طرفین باشد. البته این شروط در عقدنامه های نکاح امروزی به شکل چاپی در ۱۲ بند ذکر شده اند و غیر از این موارد نیز زوجین می توانند برخی از شرایط دیگر را نیز به آن اضافه نمایند یا برخی از شروط دوازده گانه را نپذیرند. از جمله شروطی که در برخی از عقدنامه های ازدواج ملاحظه می گردد مربوط به عدم فرزندآوری است که گرچه یک شرط نو و جدیدی نیست ولی در دهه های گذشته به شکل بارزی در برخی از عقدنامه ها ملاحظه می گردد.

در جامعه امروزی درصد بالایی از زنان علاقه ای به بچه دار شدن ندارند؛ که این خود ممکن است معلول دلایل متعددی باشد، از جمله تحصیل، اشتغال، ترس از دادن زیبایی و .. در این موارد، چنانچه موضوع عدم باروری مورد توافق زوجین باشد مشکلی را ایجاد نمی کند؛ ولی در صورت بروز اختلاف مشکلات متعددی را به بار می آورد. در برخی از موارد، در مورد مسئله بارداری یا عدم بارداری زوجین در موقع عقد نکاح با توافق هم استیلا یا عدم استیلا را شرط می کنند، ولی در اغلب ازدواج ها از درج چنین شرطی خودداری می کنند و یا حتی بعضاً یکی از زوجین در مذاکرات مقدماتی و یا در مجلس عقد طرف مقابل را از منویات خودآگاه نمی کند، در این صورت سؤالی که پاسخ آن از اهمیت بسیاری برخوردار می باشد این است که آیا فرزندآوری جز آثار نکاح است یا اینکه بر مطلق نکاح بدون شرط استیلا، اثری در خصوص فرزندآوری مترتب نیست، به گونه ای که اگر در نکاح استیلا شرط نشده باشد، الزام هر یک از زوجین برای فرزندآوری امکان پذیر نیست. حال این پژوهش در نظر دارد به بررسی این موضوع از دیدگاه فقهی

اهل سنت، امامیه و حقوق ایران پرداخته و نظر هر یک را در خصوص منع فرزندآوری مورد بررسی قرار دهد.

یکی از اهداف مهم ازدواج و تشکیل خانواده بچه دار شدن می باشد، که مسائل مهمی را با خود به دنبال دارد. در قرآن مجید در خصوص بچه دار شدن یا نشدن نفیاً یا اثباتاً حکمی بیان نشده است ولی در روایات به این مهم اشاره گردیده است، در حدیثی از پیامبر(ص) آمده است: «با زنان باکره زایا ازدواج کنید و با زنان زیباروی عقیم وصلت نکنید؛ چرا که من به شما امت در روز رستخیز مباحثات می کنم».

بنابراین یکی از مهم ترین اهداف نکاح، به هم رسیدن دو جنس مخالف و به وجود آمدن نسل و فرزند است. ولی علی رغم اهمیت مسئله، در جامعه امروزی درصد بالایی از زنان علاقه ای به بچه دار شدن ندارند؛ که این خود ممکن است معلول دلایل متعددی باشد، از جمله تحصیل، اشتغال، ترس از دادن زیبایی و .. در این موارد، چنانچه موضوع عدم باروری مورد توافق زوجین باشد مشکلی را ایجاد نمی کند؛ ولی در صورت بروز اختلاف مشکلات متعددی را به بار می آورد. در برخی از موارد، در مورد مسئله بارداری یا عدم بارداری زوجین در موقع عقد نکاح با توافق هم استیلا یا عدم استیلا را شرط می کنند، ولی در اغلب ازدواج ها از درج چنین شرطی خودداری می کنند و یا حتی بعضاً یکی از زوجین در مذاکرات مقدماتی و یا در مجلس عقد طرف مقابل را از منویات خودآگاه نمی کند، در این صورت سؤالی که پاسخ آن از اهمیت بسیاری برخوردار می باشد این است که آیا فرزندآوری جز آثار نکاح است یا اینکه بر مطلق نکاح بدون شرط استیلا، اثری در خصوص فرزندآوری مترتب نیست، به گونه ای که اگر در نکاح استیلا شرط نشده باشد، الزام هر یک از زوجین برای فرزندآوری امکان پذیر نیست.

موضوع شرط فرزندآوری و عدم آن میان زوجین نه در قانون به صراحت مطرح شده و نه در متون فقهی در مورد آن بحث و گفتگو شده است و به علاوه به نحو قطعی در خصوص آن تصمیمی اتخاذ نشده است. با این حال، دیدگاه های متفاوت فقیهان درباره فرزندآوری و جایگاه آن در قلمرو نکاح در ذیل مباحث «کراهت عزل بدون شرط و رضایت زن در عقد دایم» و «عیوب مجوز فسخ نکاح» به طور پراکنده مطرح گردیده است.

از نظر حقوقی هیچ حقوقدانی متعرض موضوع نگردیده است. در فقه، اگرچه فقیهان امامیه مستقیماً راجع به این موضوع که آیا استیلا از آثار نکاح است یا خیر وارد بحث نشده اند ولی بابررسی مسئله عزل که ارتباط مستقیمی با موضوع فوق دارد متعرض بحث شده اند.

۱-عده ای از فقیهان امامیه قائل به حرمت عزل بدون رضایت زن می باشند ۲-عده ای دیگر از فقیهان امامیه به کراهت عزل بدون اذن زن قائل می باشند. به نظر می رسد که فقیهانی که قائل به حرمت هستند استیلا را جزء آثار نکاح می دانند و چنانچه زوجین قصد بچه دار شدن ندارند، باید عدم استیلا را شرط کنند ولی فقیهانی که قائل به کراهت هستند، آن را جزء آثار نکاح نمی دانند. چنانچه زوجین قصد باروری دارند باید استیلا را شرط کنند ولی همان گونه که در عرف هم وجود دارد معمولاً زوجین در موقع عقد و یا در مذاکرات مقدماتی در خصوص این موضوع صحبتی به عمل نمی آورند، آن هم به دلیل بداهت موضوع و به این خاطر که عرفاً در ارتکاز^۱ طرفین شرط استیلا موجود می باشد، و چنانچه زوجین قصد دارند بر خلاف شرط ارتکازی موجود قید بچه دار شدن را بزنند، باید عدم استیلا را در ضمن عقد شرط نمایند. حال این پژوهش در نظر دارد به بررسی تحلیل فقهی حقوقی شرط منع فرزند آوری در نکاح در حقوق ایران، فقه عامه و فقه امامیه پرداخته و شروط هر یک را مورد بررسی قرار دهد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از کارکردهای خانواده، بقای نسل، حفظ جمعیت و نوع انسانی در بلاد و کشورهای متبوع است. باروری علاوه بر تأثیر در تنظیم جمعیت، در بقا و تحکیم خانواده، تقویت روابط عاطفی و پیوستگی خانوادگی و فامیلی و در نهایت احساس خوشبختی و ارضای شوق و میل به بقا و جاودانگی تأثیرگذار است.

^۱ ارتکاز عبارت است از رسوخ مفهومی خاص در ذهن گروهی یا اکثر و یا همه مردم مانند ارتکاز محترم بودن قرآن و کعبه نزد مسلمانان و ارتکاز حرمت داشتن امامان معصوم علیهم السلام نزد شیعیان. کاربرد واژه ارتکاز به عنوان دلیل، نزد اصولیان معاصر رایج شده که در اصول فقه، بحث حجیت خبر واحد آن جا که از سیره به عنوان دلیل بر حجیت خبر واحد بحث می شود بدان اشاره کرده اند. برخی نیز برای ارتکاز متشرع باب جداگانه ای گشوده و به اختصار از آن سخن گفته اند.

فرزند آوری در نظام خانواده، از چالش های جدی زوجین در عصر کنونی است.^۱ فرزندآوری در برخی از جوامع اهمیت اغراق آمیزی دارد. در بسیاری از کشورها ازدواج زمانی رسمیت می‌ابد که فرزند یا فرزندان متولد شوند، پس در صورتی که زمان معینی از ازدواج یک زوج بگذرد و فرزندی به دنیا نیاید هر یک از طرفین حق دارند بدون فسخ قرارداد با فرد دیگری قرارداد ازدواج ببندد که به این طلاق ارتجالی می‌گویند^۲

هر چند در حال حاضر این وضعیت مشاهده نمی‌شود، ولی در دوران معاصر نیز خانواده وقتی شکل واقعی خود را پیدا می‌کند که غیر از زن و شوهر فرزند یا فرزندان در کنار آنها و با ایشان زندگی می‌کند. تأثیر فرزندآوری در روابط زوجین به حدی است که نوعاً زوجینی که قادر به باروری و داشتن فرزند نیستند از رنج بسیار عمیق و کمبودی دائمی احساس نارضایتی می‌کنند؛ لذا اهمیت تولید مثل در خانواده و سرنوشت اجتماعی جوامع ایجاب می‌کند قدرت باروری، عدم باروری موقت و حفظ سلامت باروری مراقبت و پایش شود.^۳

تبیین مسئله فرزند آوری و گره‌گشایی از آن مستلزم پژوهشی نظام مند و جامع در متون فقهی و آموزه های دینی است. این نوشتار به تبیین جایگاه فرزند آوری در فقه و حقوق ایران پرداخته که از چالش های امروز خانواده ها محسوب می‌شود.

ضرورت و اهمیت این نوشتار را می‌توان در دو محور مورد بررسی قرار داد:

۱- تبیین اهداف ازدواج و جایگاه فرزند، زوجین را ترغیب به فرزند آوری کند زیرا در حال حاضر کشور با بحران کاهش جمعیت مواجه است.

۲- فرزند آوری را می‌توان در ضمن عقد نکاح شرط کرد تا در صورت استنکاف یکی از زوجین از فرزند آوری مجوزی برای طرح اجباری دعوی طرف مقابل به آن فراهم گردد.

^۱ رهنما، نسرين، « مبانی فقهی الزام به فرزندآوری»، مجله پژوهش های فقهی، دوره ۱۱ شماره ۳ پاییز ۱۳۹۴ ص ۶۴۹

^۲ ساروخانی، باقر، مقدمه های بر جامعه شناسی خانواده، سروش، تهران، ۱۳۷۶ ص ۶۸

^۳ حجازی، محمد علی، شرط باروری یا عدم باروری در نکاح، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، سال ۱۶، تابستان